Vefâî Tekke ve Zaviyelerinin Anadolu Coğrafyasındaki Dağılımı (XI-XV. Yüzyıllar)

Dr. Öğr. Üyesi Serpil Sönmez

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0560-9507>

Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Iğdır – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 06.01.2021

Kabul: 18.04.2021

On-line Yayın: 30.06.2021

Anahtar Kelimeler

Vefâîyye Tarikatı

Tekke

Zaviye

Bâbâîlik

Bektâşîlik

Alevîlik

Araştırma Makalesi

* Bu çalışma, 02-04 Ekim 2020 tarihinde düzenlenmiş olan "Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Sempozyumu" nda sunulan "Vefâî Tekkelerinin İzinde" başlıklı bildirinin genişletilerek yazılmış halidir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.48777>

Öz

Bu çalışma XI. Yüzyılda kurulmuş olan Vefâîyye tarikatına mensup tekke ve zaviyelerin Anadolu'daki dağılımını incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece Vefâîlikle ilişkilendirilen tarihî şahsiyetlerin tekke ve zaviyelerinin bir bütünlük içinde sunulması hedeflenmiştir. Bunun için, bu tarikat hakkında yapılmış veya bu tarikata değinen çalışmalardan faydalanılmıştır. XI. Yüzyılda kurulmuş olan Vefâîyye tarikatının Anadolu'nun dinî hayatı üzerinde oldukça etkili olduğu tahmin edilmektedir. Bâbâîler isyanının lideri Baba İlyas'ın bu tarikata mensubiyeti sebebiyle, XIII. Yüzyılda Bâbâî hareketine mensup olanlar ile yine bu hareketin XIV. Yüzyıldaki takipçileri olan Rum Abdallarının Vefâîyye tarikatına mensup oldukları ve bu tarikatın Bektâşîlik ve Alevîliğin oluşumunda da rolü olduğu ileri sürülmektedir. Araştırmacılar tarafından Vefâîyye tarikatıyla ilişkisi tespit edilen veya ileri sürülen tarihî şahsiyetler arasında Dede Garkın, Baba İlyas, Muhlis Paşa, Baba İshak, Hacı Bektâş-ı Velî, Sarı Saltık, Emirci Sultan, Barak Baba, Tapduk Emre, Âşık Paşa, Elvan Çelebi, Âşıkpaşazâde, Seyyid Velâyet, Şeyh Edebalı, Şeyh Marzubân, Şeyh Behlül Baba, Şeyh Çoban (Şeyh Hüseyin er-Raî), Geyikli Baba, Abdal Musa, Baba Merendî (Buzağı Baba), Şeyh Süleyman-ı Türkmanî, Abdal Mehmed, Doglu Baba, Postınpuş Baba ve Seyit Hasan Ezrakî sayılabilir. Ancak bu tarihi şahsiyetlerden bazılarının bu tarikata mensubiyeti tartışmalıdır. Bununla birlikte bu tarihi şahsiyetlerin tekke ve zaviyeleri incelendiğinde Doğu ve Batı Karadeniz bölgeleri hariç olmak üzere, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu, Akdeniz, Marmara, Orta Karadeniz ve Trakya bölgelerinde Vefâîyye tarikatına mensup tekke ve zaviyeler bulunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Ege bölgesinde de bu tarikata ait tekke ve zaviyelerin olması ihtimal dahilindedir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Sönmez, S. (2021). Vefâî Tekke ve Zaviyelerinin Anadolu Coğrafyasındaki Dağılımı (XI-XV. Yüzyıllar). *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85): 391-404.

Distribution of Vefâi Lodges and Zawiyas Throughout Anatolian Geography (XIth-XVth Centuries)

Asst. Prof. Dr. Serpil Sönmez

Igdir University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Igdir – TURKEY

Article History

Submitted: 06.01.2021

Accepted: 18.04.2021

Published Online: 30.06.2021

Keywords

Vefâiyye Tariqa

Lodge

Zawiya

Babaism

Bektashism

Alevism

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.48777>

Abstract

This paper aims to examine the distribution of lodges and zawiyas in Anatolia, which are subjects of Vefaiyye tariqa, founded in XIth Century. Thus, lodges and zawiyas of historical figures associated with Vefatism will be presented in coherence. To ensure this to happen, works about and mentioning this tariqa have been used. Vefaiyye Tariqa, founded in XIth century is claimed to be intensively effective on the religious life in Anatolia. Due to the connexion of Baba İlyas, the leader of Babai rebellion with this tariqa, the members of Babai movement in XIIIth Century; and followers of this movement in XIVth Century, Rum Abdals were subjects of Vefaiyye tariqa; and at the uttermost point, this tariqa has played a crucial role on the constitution of Bektashism and Alevism. Amongst historical figures which are determined by researchers as subject or connected with Vefaiyye tariqa, Dede Garkın, Baba İlyas, Muhlis Paşa, Baba İshak, Hacı Bektâş-ı Velî, Sarı Saltık, Emirci Sultan, Barak Baba, Tapduk Emre, Âşık Paşa, Elvan Çelebi, Âşıkpaşazâde, Seyyid Velâyet, Sheikh Edebalı, Sheikh Marzubân, Sheikh Behlül Baba, Sheikh Çoban (Şeyh Hüseyin er-Raî), Geyikli Baba, Abdal Musa, Baba Merendî (Buzağu Baba), Sheikh Süleyman-ı Türkmanî, Abdal Mehmed, Doglu Baba, Postınpuş Baba ve Seyit Hasan Ezrakî take place. Yet, the subjectance of some of these historical figures are debatable. Nevertheless, when the lodges and zawiyas of these figures are examined, lodges and zaviyes subjected to Vefaiyye tariqa in Eastern Anatolia, South-Eastern Anatolia, Inner Anatolia, Mediterreanean, Marmara, Middle Black Sea and Trakya; except for Western and Eastern Black Sea, can be observed. Besides, in Aegean Region, it is possible that there are lodges and zaviyas subjected to this tariqa have been existed.

GİRİŞ

Tekke ve Zaviyeleri bu çalışmaya konu olan Vefâîyye tarikatı, XI. yüzyılda yaşamış olan Tâcü'l-ârifin Seyyid Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî tarafından kurulmuştur. Tâcü'l-ârifin Seyyid Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin hayatına dair yazılmış ve günümüze kadar ulaşmış en önemli kaynak, XIV. yüzyılda yaşamış ve kendisi de bir Vefâî şeyhi olan Şehâbeddin Ebü'l-Hüdâ Ahmed b. Abdülmünim eş-Şebrişî el-Vâsitî tarafından kaleme alınmış olan menâkıbnâmedir.¹ Vâsitî'ye göre Ebü'l-Vefâ'nın asıl ismi Muhammed b. Muhammed Âriz'dir. 1026 (H. 417) yılında Irak'ta doğmuştur. Rivayete göre soyu İmam Zeynelâbidîn sülalesinden gelmektedir. Muhammed'in babası Irak'ta Zabala bölgesinde yaşarken seyyidler hakkında yapılan bir takibat sebebiyle buradan kaçıp Kusan bölgesinde Benu Nercîs isimli bir Kürt aşiretine sığınmış ve bu aşiretten bir kızla evlenmiştir. Muhammed bu evlilikten dünyaya gelmiştir. Muhammed tahsiline Bağdat'ta başlamış, ardından dönemin önemli bilim merkezlerinden Buhara'ya giderek burada din alanında eğitim görmüştür. Eğitimini tamamladıktan sonra Bağdat'a dönmüş ve tasavvufa meylederek Şeyh Ebû Muhammed Abdullah b. Talha eş-Şenbekî'ye intihap etmiştir. Vâsitî'ye göre Muhammed'e *Ebu'l-Vefâ* lakabını veren de şeyhidir. Bir rivayete göre Irak'ta bu lakapla anılan ilk kişidir,² Bağdat'ta yaşadığı için de el-Bağdâdî olarak anılmıştır. Seyyid Ebu'l-Vefâ, Şenbekî'den icazet aldıktan sonra irşat faaliyetlerine başlamış ve kısa zamanda döneminin en önemli şeyhlerinden biri haline gelmiş ve etrafına her zümreden çok sayıda mürit toplanmıştır. Ünü o derecede yayılmıştı ki iddiaya göre Abbasi Halifesi el-Kâim bi-Emri'llah, şeyhin büyüyen şöhretinden korkarak, sapık inançlar yaydığı gerekçesiyle onu saraya çağırıp dönemin uleması tarafından sınava tabi tutulmasını istemiştir.

Seyyid Ebü'l-Vefâ hayatının büyük bir kısmını Irak coğrafyasında geçirmiş ve 1107 (H. 501) tarihinde burada vefat etmiştir. Kurduğu tarikat ölümünden sonra adına nispetle Vefâîyye olarak anılmıştır. Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın ölümünden sonra Vefâîyye tarikatı Ali b. Hîtî, Ali el-Kürdî, Maad el-Kürdî, Cakir el-Kürdî, Boğa b. Batû, Abdurrahman b. Doğancı, Muhammed Türkmanî, Şeyh Turan, Şeyh Tekin, Muhammed b. Belikisa, Matar el-Bedrânî, Ahmed b. Baklî el-Yemenî gibi halifeleri tarafından Irak ve Suriye coğrafyasında geniş bir sahaya yayılmıştır. Halifelerinin isim ve unvanlarından yola çıkılarak Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın Kürt, Türk ve Arap aşiretlerinin nezdinde güçlü bir etkiye sahip olduğu ileri sürülmektedir.³

Silsile, ritüeller, usul ve erkân gibi konular bakımından Vefâîyye tarikatı hakkında bilinenler oldukça azdır. Tarikatın kimliği de tartışmalıdır. Vâsitî'ye göre Seyyid Ebu'l-Vefâ Sünnî'dir (Alya Krupp'tan alıntılan Kafadar, 2019: 146). Bununla birlikte A. Yaşar Ocak, Vefâîyye tarikatının gayri

¹ Vâsitî 1371'de yazmaya başladığı *Tezkiretü'l-Müttakin ve Tebsiratü'l-Muktedîn* isimli menâkıbnâmesini 1376 yılının başlarında tamamlamıştır. Eserin dili Arapçadır ve iki ciltten oluşmaktadır. Vâsitî'nin *menâkıbnâmesi*, bir Zeyniyye-Vefâîyye şeyhi olan Seyyid Velâyet (1451-1522) tarafından Osmanlı Türkçesine çevirtilmiştir. Tek cilt ve asıl kitabın bir özeti mahiyetindeki bu çeviri literatürde *Terceme-i Menâkıb-ı Seyyid Ebu'l-Vefâ* olarak bilinmektedir (İnalcık, 2000:142).

² Ahmet Y. Ocak, Seyyid Muhammed'in Irak'ta *Ebu'l-Vefâ* unvanıyla anılan ilk kişi olduğunu yazarken Haşim Şahin *Tacülârifin* unvanını taşıyan ilk kişinin Seyyid Muhammed olduğunu yazmaktadır. Karşılaştırmak için Bkz. Ahmet Y. Ocak, Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarikatı (Vefâîyye), (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım). Belleten. Ankara: Nisan 2006, LXX, s.123; Haşim Şahin, Vefâîyye. Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür. İstanbul: Ed. Semih Ceylan, İSAM Yayınları, 2015, s.137.

³ Seyyid Ebu'l-Vefâ ve Vefâîyye tarikatı hakkında verilen bilgiler şu çalışmalardan derlenmiştir: Ahmet Y. Ocak, Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarikatı (Vefâîyye), (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım). Belleten. Ankara: Nisan 2006, LXX, s.121-127; Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2000, s.75-76; Haşim Şahin, Vefâîyye. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2012, XLII, s.600-603; Vefâîyye. Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür. İstanbul: Ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, 2015, s.135-156; Dursun Gümüsoğlu, Tâcü'l-arifin es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnâmesi, Yaşamı ve Tasavvufi Görüşleri. İstanbul: Can Yayınları, 2006.

Sünnî bir niteliğe sahip olduğunu ileri sürmüştür. Ocak'a göre Vâsîfî'nin eserindeki bazı bölümler, Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın ehl-i sünnet çizgisine pek de uymayan bir şeyh olduğuna veyahut kendisi bu çizgiye sadık kalsa bile kalabalık müritlerinden önemli bir kısmının bu çizginin dışında davrandığına ve Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu ayinler yaptığına işaret etmektedir (1994: 347). Ayfer Karakaya Stump da tıpkı Ocak gibi menâkıbnâmenin Seyyid Ebu'l-Vefâ'yı Sünnî bir şeyh olarak resmetme gayretine rağmen, içinde belirgin bir Bâtınî eğilimi barındırdığına dikkat çekmektedir. Stump, Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın zaviye sahibi yerleşik bir sûfiye dönüşmeden önce uzun yıllar gezginci bir derviş olarak yaşadığının, daha sonra evlenmiş olmasına rağmen gezginci dervişlerin toplumsal normları reddeden anlayışına bağlı kalarak mücerred (bekâr) bir hayat sürdürdüğünün ve Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın takipçilerinin kadınlı-erkekli ayinler düzenlediğinin altını çizmiştir (2015: 200-201).

Varlığı eskiden beri bilinmesine rağmen Vefâîyye tarikatı Türkiye'de ancak 1980'lerden itibaren popülerleşen bir çalışma konusu olmaya başlamıştır. Bu tarikat 1980'lere kadar ne tasavvuf ne de Selçuklu ve Osmanlı tarihçilerinin ilgisini çekmiştir. Oysaki hem Âşıkpaşazâde'nin kendi şeceresini Vefâîliğe bağladığı⁴ hem de Geyikli Baba'nın bu tarikata mensubiyeti biliniyordu. 1980'lerden önce çalışmalarında Vefâîliğe değinen sadece Abdülbaki Gölpınarlı olmuştur. Gölpınarlı *Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Bâtınîliği* isimli eserinde Baba İlyas, Muhlis Paşa, Âşık Paşa, Hacı Bektâş-ı Velî, Geyikli Baba gibi tarihî şahsiyetlerin ve bütün Bâbâîlerin Vefâî olduklarına dikkat çekmiştir (1941: 8). Gölpınarlı'dan sonra Vefâîyye tarikatını gündeme getiren kişi Ahmet Yaşar Ocak'tır. Ocak, ilk baskısı 1980 yılında yapılan *Babaîler İsyanı* isimle çalışmasında Bâbâî isyanının lideri Baba İlyas'ın bir Vefâî şeyhi olduğunu tekrar gündeme getirmiştir (2000: 113-114). Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın Anadolu'da bilinen ilk takipçisinin Güneydoğu Anadolu'da etkin olan Dede Garkın olduğunu da Ocak tespit etmiştir (2006:130, 134). O ayrıca Elvan Çelebi'nin *Menâkıbu'l Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye* isimli menâkıbnâmesine dayanarak, Dede Garkın ile Baba İlyas arasında akrabalık bağı olduğunu ileri sürmüştür. Ocak'a göre Baba İlyas, Dede Garkın'ın hem torunu hem de halifesidir (2014: 50-59; Ocak ve Erünsal, 2014: 3, 31, 277).⁵

Vefâîliğin Alevîlik ve Bektâşîlik ile ilişkisini inceleyen araştırmacılar, son yıllarda bu tarikatın Anadolu'da Yesevîlikten daha etkili olmuş olabileceği tezini gündeme getirmişler ve tartışmalar Vefâîlik-Yesevîlik ekseninde ilerlemeye başlamıştır. Bu minvalde, Hacı Bektâş-ı Velî'nin ve Bektâşîliğin Yesevîlikle ilişkisi de tartışmalı bir konu halini almıştır. Bilindiği üzere Fuad Köprülü, Hacı Bektâş-ı Velî'nin ve Bektâşî tarikatının Yesevîlik ile ilişkisini gündeme getirmişti (1976: 108, 110-113; Babinger-Köprülü, 1996: 64-65;). Batı Anadolu beyliklerinin ve özellikle Türkmenlerin dinî temayüllerini Yesevîlik, Kalenderîlik, Haydarîlik, Bâbâîlik ve Bektâşîlik çerçevesinde açıklayan Köprülü'ye karşı (2003: 117-121), Ayfer Karakaya Stump ve Ahmet T. Karamustafa farklı bir tez geliştirmeye çalışmışlardır. Karakaya Stump Anadolu tasavvufunun biçimlenmesinde Yesevîliğin etkisinin abartıldığını ileri sürerek onun yerine Vefâîliği koymaktadır. Vefâîliğin bütün Anadolu coğrafyasında dinî ve kültürel hayatın biçimlenmesinde mezhepsel ve sınıfsal sınırları aşan önemli bir rol oynadığını savunmaktadır (2015: 13). Karamustafa'ya göre ise Vefâîyye tarikatının asıl önemi Anadolu tasavvufu hakkında 20. yüzyıl sonlarına kadar kabul gören tezleri değiştirecek bilgiler ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Karamustafa, Yesevîliğin Anadolu'nun dinî ve tasavvufî hayatında neredeyse hiçbir etkisi olmadığını, çünkü Yesevîliğin Anadolu'da hiç var olmadığını ve Anadolu tasavvufunu etkileyen dervişlerin Horasan'dan değil Vefâîliğin ortaya çıktığı Orta Doğu'dan gelmiş olabileceğini

⁴ Bkz. Âşıkpaşazâde. (1332). *Tevârih-i Al-i Osman*'dan Âşıkpaşazâde Tarihi. İstanbul: Matbaa-i Amire. s.1.

⁵ Baba İlyas'ın Dede Garkın'ın torunu ve halifesi olduğu görüşüne karşı çıkan Mertol Tulum, Elvan Çelebi'nin *Menâkıbu'l-Kudsiyye*'de böyle bir bilgi vermediğini ileri sürmektedir (2000: 132-133).

ileri sürmektedir. Ona göre, bu tarikat Baba İlyas gibi XIII. yüzyıl Anadolu'sunda iz bırakmış bir şeyhin silsilesinin Horasan'a değil Irak'a çıktığını göstermektedir. Bu da Anadolu'ya gelen Türkmen şeyhlerinin kendileri Horasan kökenli olsa bile, bunların tasavvufî kökenlerinin ille de Horasan olması gerekmediğine, bu şeyhlerden bazılarının Dede Garkın gibi tasavvufa Güneydoğu Anadolu, Suriye veya Irak'ta girmiş olduklarına/olabileceklerine işaret etmektedir (2014: 89). Yesevîliğin Anadolu'da hiç var olmadığı, ya da etkisinin abartıldığı yaklaşımlarını ihtiyatla karşılayan Ocak ise Türkiye'nin dinî ve tasavvufî hayatı üzerinde Vefâîliğin önemli bir yere sahip olduğuna vurgu yapmıştır (2011a: 413; 2006: 149).

Anadolu'daki dinî hayatı Kalenderîlik-Vefâîlik-Bâbâîlik-Rum Abdalları-Bektâşîlik-Alevîlik/Kızılbaşlık çerçevesine oturtan Ocak, Vefâîyye tarikatıyla ilişkisi bilinen Bâbâîlik hareketinin, XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyılda oluşan Alevîliğin ve Bektâşîliğin teşekkülü için gerekli ortamı hazırladığını, Vefâîyye tarikatının XV. yüzyıla kadar varlığını koruduğunu, bu yüzyıldan itibaren Alevîliğin, XVI. yüzyıldan itibaren de Bektâşîliğin içinde eriyip yok olduğunu savunmaktadır (2000: 76). Ocak'a göre XIII. yüzyılda Vefâîlik, heterodoks yapısı sebebiyle göçebe Türkmenler arasında oldukça yaygındır. Bu tarikat XIV. yüzyılda da bir yandan Şeyh Edebalı aracılığıyla Osmanlı Beyliği'nin kurulmasında diğer yandan da Hacı Bektâş-ı Velî kanalıyla Bektâşîliğin oluşmasında ana rollerden birini oynamıştır (1999: 60). Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda rolü olan Abdal Musa, Abdal Murad, Kumral Abdal gibi Türkmen babaları, Âşıkpaşazâde'nin *Rum Abdalları (Abdalân-ı Rûm)* dediği zümredendir (Köprülü, 2003: 119-120; Babinger-Köprülü, 1996: 63, 65). Ocak, Rum Abdallarını Bâbâî hareketinin ikinci/üçüncü kuşak temsilcileri/ardılları olarak kabul etmektedir.⁶ Özellikle Kalenderî Rum Abdallarını Bâbâî hareketine ve bu hareket vasıtasıyla da Vefâîyye tarikatına bağlamaktadır. Ona göre bu savını destekleyen en iyi örnek Geyikli Baba'dır. Geyikli Baba, Seyyid Ebu'l-Vefâ tarikinden Baba İlyas'ın müridi olduğunu dile getirmekle birlikte Ocak'a göre yaşayış itibarıyla tipik bir Kalenderî şeyhidir. Bununla birlikte Rum Abdalları XV. yüzyıl sonlarından itibaren Bektâşîliğe yönelmişlerdir (1999: 84-87). Ocak Anadolu'nun dinî hayatının şekillenmesinde Bâbâîler isyanının ve bu isyandan sonra ortaya çıkan mistik bir hareket olan Bâbâîler hareketinin önemli bir rol oynadığını; Bâbâîler isyanının Anadolu'da Alevîliğin oluşması için gerekli altyapıyı hazırladığını; Rum Abdallarının da Bâbâîler isyanının tarih sahnesine çıkardığı bir olgu olduğunu ve gerek XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıla ait bir olgu olan Alevîliğin gerekse Bektâşîliğin Bâbâîlik mirası sayesinde doğup geliştiğini savunmaktadır. Ocak bu tezine uygun olarak günümüzde Alevî dedelerinin büyük bir kısmının, Rum Abdallarının torunları olduğunu ileri sürmektedir (2011a: 76-79, 80-81). Bâbâîlik ve dolayısıyla Vefâîlik ile Alevîlik arasındaki ilişkinin varlığını Ocak, Alevî mürşit ocaklarının Seyyid Ebu'l-Vefâ'yı referans göstermeleriyle açıklamakta, bu referansın Alevîliğin önemli bir kesiminin Vefâîyye ile bağlantısını gösterdiğini iddia etmektedir (2014: 50).

Alevîlik ve Bektâşîlik hakkında birçok çalışması olan İrene Melikoff, Bektâşîliğin, Yesevî, Haydarî, Kalenderî ve Vefâî gibi hem dinî zümreleri hem de Hurûfîler, Abdallar ve Ahî loncaları gibi Türkmen aşiret çevrelerinden kaynaklanmış olan bütün heterodoks öğeleri bünyesine alarak bunlarla kaynaştığını ileri sürmektedir (1993: 206).

Karamustafa, Kalenderî, Haydarî dervişleri ve Rum Abdalları ile Bektâşî tarikatı arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır: Kalenderî, Haydarî dervişlerinin ve Rum Abdallarının Bektâşî tarikatına katılmasıyla birlikte, karakteristik ayinleri, teşhizatları ve senkretik öğretileriyle geç Osmanlı döneminin klasik Bektâşîliği ortaya çıkmıştır. Yani Karamustafa'ya göre klasik Bektâşî tarikatı, ancak Kanuni Sultan Süleyman zamanında ve sonrasında Kalenderî, Haydarî, Rum Abdalları ve Bektâşî

⁶ Geyikli Baba'nın yanı sıra Abdal Musa ve Abdal Murad'ın Vefâîyye tarikatından ve Baba İlyas'ın müritlerinden olduklarını ilk defa Gölpinarlı gündeme getirmiştir (1969: 270).

gruplarının bir araya gelmesiyle oluşmuştur (1993:128, 129).

Karakaya Stump, Vefâî icâzetnâmeleri, buyruklar, ziyaretnâmeler, seyyidlik şecereleri, hilafetnâme, vakıfnâme vb. bazıları arşiv belgesi bazıları belli başlı Alevî ocak dedelerinin elinde bulunan belgelere dayanarak Anadolu'daki Vefâîlerin sayısının bilinenden daha fazla olabileceğini ileri sürmekte, bu tarikatın Alevîlik ve Bektâşîlikle ilişkisini ve bunlarla bütünleşme sürecini ortaya koymaya ve Vefâîyye tarikatının mezhepsel anlamda geçirdiği değişime ışık tutmaya çalışmaktadır (2015: 190-193). Köprülü'nün Türk halk İslamı'nın ana tezahürleri olarak gördüğü Alevîlik ve Bektâşîliği Orta Asya Yesevî geleneğine bağlayan tezine karşı çıkararak, Alevîliğin tarihsel kökeninin Orta Asya'dan ziyade Ortadoğu coğrafyasına bağlanması gerektiğini ileri sürmektedir. Karakaya Stump'a göre Vefâîyye tarikatı hakkındaki bazı belgeler, Irak kökenli bu tarikatın ortaçağ Anadolu'sunda yaygınlığını ve Orta ve Doğu Anadolu'daki bazı önemli Alevî ocaklarının Vefâîyye tarikatıyla ilişkisini göstermektedir. Vefâîliğin XII. yüzyılın sonu ile XIII. yüzyılın başından itibaren Anadolu'da serpildiğini, Doğu Anadolu'da geniş bir Vefâî ağı oluşturduğunu ve bu ağı XV. yüzyılın sonu ile XVI. yüzyılın başı arasında Kızılbaş hareketinin ana damarlarından birine dönüştüğünü ileri sürmektedir (2015: 187, 188-190).

Buraya kadar Vefâîyye tarikatı ve kurucusu hakkında kısa bir bilgi vermenin yanı sıra, bu tarikat üzerinde çalışanların ileri sürdükleri tezleri ve tartışmaları özetlemeye çalıştık. Böylece XI-XV. yüzyıllar arasında Anadolu'da yaşamış bazı tarihi şahsiyetlerin ve sonrasında bazı Alevî ocaklarının Vefâîyye tarikatıyla nasıl ilişkilendirildiğini okuyucu açısından daha anlaşılır kılmayı hedefledik. Burada çalışmanın amacı ve çerçevesi hakkında birkaç söz söylemek gerekir. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, bu çalışmanın ne Vefâîlik konusunda ne de bu tarikata mensup şahsiyetler ve bunlara ait tekke ve zaviyeler hakkında yeni bir bilgi içermediğidir. Bu çalışma daha ziyade bu güne kadar yapılmış çalışmalarda Vefâîlik ile ilişkisi tespit veya iddia edilmiş olan tekke/zaviyeleri bir bütünlük içerisinde sunmayı ve bu tekke/zaviyelerin Anadolu'nun hangi bölgelerinde yoğun olarak bulunduklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bunun için Vefâîlik hakkında yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır.⁷ Şimdi bu çalışmalara göre Vefâîyye tarikatıyla ilişkilendirilen isimlerden bahsetmek yararlı olacaktır.

Bu noktada Vefâîyye tarikatıyla ilişkilendirilen şahsiyetlerden bahsedelim. Dede Garkın, Baba İlyas, Âşıkpaşazâde ve Geyikli Baba'nın bu tarikata mensubiyetlerine dair bilgi ve görüşlerden daha önce kısaca bahsedilmişti. Buna göre Muhlis Paşa, Âşık Paşa, Elvan Çelebi ve Seyyid Velâyet'i de bilinen Vefâîlere eklemek gerekir. Muhlis Paşa Baba İlyas'ın oğlu, Âşık Paşa da torunudur. Elvan Çelebi ise Âşık Paşa'nın oğludur.

Seyyid Velâyet'in Vefâî geleneğine mensup bir aileden geldiği bilinmektedir. Bu bilgi Seyyid Velâyet'in Türkçeye çevirttiği Tâcülârifin Seyyid Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin hayatını anlatan menâkıbnâme'ye eklettiği bölümde yazmaktadır (Şahin, 2009: 75-77). Ocak'a göre Seyyid Velâyet, Şeyh Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin Vefâîyye tarikatıyla Zeyniyye'nin kolu olan Vefâîyye'yi şahsında birleştirmiş bir mutasavvıftır (2006: 127).

Şeyh Osman, Aynuddevle (Ayna Dola), Hacı Mihman ve Bağdın Hacı önce Dede Garkın'ın sonra da Baba İlyas'ın halifeleridir. Dede Garkın onları Baba İlyas ile birlikte Rum'a göndermiştir

⁷ Bu tercihin birinci sebebi Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan tasnif edilmiş belgelerin, bu tarikat hakkında son derece sınırlı bir bilgi içermesi, ikinci sebebi ise tahrir, vakıf, mühimme gibi bu tarikata ait tekke/zaviyeler hakkında bilgi içermesi mümkün defter fonlarını incelemenin uzun süreli ve kapsamlı bir çalışma gerektirmesidir. Elbette ki bu defter fonlarının incelenmesiyle bu tarikata ait tekke ve zaviyeler hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak ve bu tarikata mensup bu güne kadar bilinmeyen yeni tekke ve zaviyelerin varlığını gün ışığına çıkarmak mümkündür. Fakat böylesi bir inceleme bu çalışmanın sınırlarını aşan bir araştırma ve incelemeyi zorunlu kılmaktadır.

(Ocak, 2000: 169). Hacı Bektâş-ı Velî, , Şeyh Balı⁸, Emirci (Emirce) Sultan ve Şeyh Edebalı Baba İlyas'ın halifeleri olmaları dolayısıyla; Sarı Saltık ve halifesi Barak Baba'nın yanı sıra Aybek Baba (Aybeği Şeyhi), Baba Merendi (Buzağu Baba), Tapduk Baba, Şeyh Süleymanı Türkmânî Bâbâî hareketine mensubiyetleri dolayısıyla Vefâî oldukları ileri sürülen tarihî şahsiyetlerdir. Abdal Musa, Kumral Abdal, Abdal Mehmed, Abdal Murad, Doğlu Baba, Postınpuş Baba da Rum Abdallarından olmaları sebebiyle Vefâîyye tarikatıyla ilişkilendirilmektedirler (Ocak, 2000: 168-214; 2011b: 107).

Bu tarihî şahsiyetlerden bazılarının Vefâîlikle ilişkisi tartışmalıdır. Hacı Bektâş-ı Velî bunlardan biridir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vefâî olduğunu ilk defa Gölpınarlı yazmıştır (1941:8). Ardından Ocak, Hacı Bektâş-ı Velî'nin hem Haydarî hem de Vefâî şeyhi olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre Hacı Bektâş-ı Velî Bâbâîler isyanına katılmamakla birlikte Baba İlyas'a intisap etmiştir ve onun halifelerindendir (1999: 60-61; 2011b: 107). Ancak Karamustafa, Hacı Bektâş-ı Velî'nin Vefâîlikle ilişkisini reddetmektedir. Ona göre Hacı Bektâş-ı Velî ne Baba İlyas'a intisap etmiştir (yani bir Vefâî şeyhi değildir) ne de bir Haydarî dervişidir. O, Hacı Bektâş-ı Velî'nin, Anadolu'ya Horasan ya da Türkistan'dan gelmiş Yesevîlikle ilişkisi olan bir derviş olduğunu (ama bir Yesevî dervîşi değil), bununla birlikte Anadolu'ya geldikten sonra kendine bağımsız bir yol seçtiğini düşünmektedir (2014: 81, 82, 92).

Vefâîyye tarikatıyla ilişkisi tartışmalı diğer bir tarihî şahsiyet ise Emirci Sultan'dır. Emirci Sultan, Ocak tarafından *Menâkıbu'l-Kudsiyye*'de adının geçmesi hasebiyle bir Vefâî halifesi olarak kabul edilmektedir (Ocak ve Erünsal, 2014: 278; Ocak, 2000: 176-177). Ayrıca Ocak Emirci Sultan'ı incelediği müstakil eserinde Emirci Sultan'ın Baba İlyas çevresinden sayılabileceğini ve Bâbâîlere yakınlığı sebebiyle bir Bâbâî şeyhi olduğunu, Bâbâîlik vasıtasıyla da Vefâîlikle bağlantılı olabileceğini, bu sebeple bir Vefâî şeyhi olarak kabul edilebileceğini ileri sürmüştür (2014: 203, 205, 214). Ocak'ın bu iddiasına karşılık *Menâkıbu'l-Kudsiyye* üzerinde müstakil bir çalışma yapmış olan Mertol Tulum, menâkıbnâmede Emirce/Emircem isimli bir halifeden bahsedilmediğini iddia etmekte ve Ocak'ın bir yanlış okuma sonucunda bu yargıya vardığını ileri sürmektedir (2000:166-168).

Yukarıdakilere ek olarak Seyit Hasan Ezrakî, Şeyh Marzubân, Şeyh Behlül Baba ve Şeyh Çoban'ın da Vefâîyye tarikatına mensubiyetini tespit eden/ileri süren çalışmalar yapılmıştır.

XI. yüzyılda, Artuk Bey zamanında (ö. 1090), Şam'dan gelerek Mardin'e yerleşen Seyit Hasan Ezrakî bir Vefâî şeyhidir. Ezrakî ailesi Mardinîzâdeler, Atak Beyleri ve Muşar Kalesi naipleri olmak üzere üç kola ayrılmıştır ve varlıklarını Osmanlı döneminde de sürdürerek günümüze kadar ulaşmıştır (Yüksel, 2019: 427-457).

Hasan Yüksel, 1274 ve 1536 yıllarına ait iki vakfiyeye ve *Menakibü Tacü'l Arifin*'de yer alan bir rivayete dayanarak Şeyh Marzubân'ın bir Vefâî şeyhi olabileceğini ileri sürmektedir. Yüksel'in aktardığına göre bu rivayette Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın yedinci halifesi olan Şeyh Hüseyin er-Raî (Şeyh Çoban) ile Şeyh Marzubân tarikat kardeşi ve yol arkadaşı olarak gösterilmektedir. Horasan'dan Anadolu'ya birlikte gelmişler, Şeyh Marzubân'ın devesi Zara, Tekke Köyü'nde, Şeyh Çoban'ın devesi ise Sivas'ta çöktüğü için Şeyh Marzubân Tekke Köyü'nde, Şeyh Çoban ise Sivas'ta yerleşmişlerdir. İkinci bir rivayete göre ise Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın manevi işaretiyle XII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'ya gelmiş olan Şeyh Marzubân, Zara'nın Tekke Köyü'nde bir zaviye açmıştır (1995: 237).

Behlül Baba hakkında da bir çalışma yapan Hasan Yüksel, Hüseyin Hüsameddin'in kaynak göstermeden aktardığı bilgilere dayanarak Şeyh Behlül Baba'nın Baba İlyas'ın biraderzâdesi ve halifesi olabileceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte Yüksel, Şeyh Behlül Baba zaviyesine ait vakfiyede

⁸ Şeyh Edebalı'nın Vefâîliği hakkında farklı bir görüş için bkz. Jonathan Brack. Was Ede Bali a Wafâî Shaykh? Sufis, Sayyids and Genealogical Creativity in the Early Ottoman World. *Islamic Literature and Intellectual Life in Fourteenth- and Fifteenth-Century Anatolia* (s.333-360). Edited by A.C.S. Peacock and Sara Nur Yıldız. Würzburg, 2016.

Behlül Baba'nın Baba İlyas'ın yeğeni olduğuna dair bir bilginin mevcut olmadığına da dikkat çekmektedir (2001: 97, 99).

Sadullah Gülten, Şeyh Çoban hakkında yaptığı çalışmasında onun hakkında şu bilgileri vermektedir: Şeyh Çoban (diğer adıyla Şeyh Hüseyin Raî) ismine ilk olarak Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın menâkıbnâmesinde tesadüf edilmektedir. Menâkıbnâme'ye göre Şeyh Hüseyin Raî, Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın halifesidir ve Rahman adında bir köye yerleşerek burada bir zaviye kurmuştur.⁹ Şeyh Çoban'ın Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın çağdaşı olmadığına ve XIII. yüzyıl sonu ile XIV. yüzyıl başlarında Sivas'ta yaşamış olabileceğine dikkat çeken Gülten, Şeyh Çoban'ın Vefâî geleneği içinde yer aldığını ileri sürmekte ve Şeyh Çoban'ın Seyyid Ebu'l-Vefâ'nın halifesi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır (2014: 95, 97).

ANADOLU'DA VEFÂÎ TEKKE VE ZAVİYELERİ

1.Dede Garkın, Baba İlyas ve Onun Soyundan Gelenlerin Tekke ve Zaviyeleri

Dede Garkın'ın Maraş Göksun'da, Malatya'ya bağlı Bîmare köyünde ve Mardin-Viranşehir arasında, Circip suyu kenarında bu gün Dedeköy, geçmişte ise Dedegarkın ismini taşıyan köyde olmak üzere üç farklı zaviyesi olduğu bilinmektedir. Maraş Göksun'daki zaviyeyi bizzat Dede Garkın'ın veya bu sülaleden bir kolun açıp açmadığı konusunda bir bilgi yoktur. Malatya'daki Bîmare köyünde bulunan zaviyenin ise Dede Garkın sülalesinden bir kol tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Buraya kadar bahsi geçen üç zaviye de Dede Garkın'ın faaliyet alanı dâhilindedir. Dede Garkın'ın Anadolu coğrafyasında Malatya-Elazığ havalisi, Maraş-Elbistan yöresi, Urfa ve Mardin'de etkili olduğu bilinmektedir. Ancak bu faaliyet alanlarının dışında kalan Hamid Sancağı, Uluborlu Nahiyesi Yassıviran köyünde de Dede Garkın ismini taşıyan bir zaviye olması dikkat çekmektedir (Ocak, 2014: 66-68, 46-47; Gülten, 2011: 150, 152, 153). Ayrıca Garkın Baba adını taşıyan bir zaviyenin de Nif Kazası (Manisa), Ahmet Benli köyünde bulunduğu tespit edilmiştir (BOA, C. EV, 514/25995). Manisa'daki Garkın Baba ile Vefâîliğin Garkınıyye kolunun kurucusu Dede Garkın'ın aynı kişi olup olmadığını söyleyebilmek için daha derin bir araştırma yapılması gerektiği muhakkaktır.

Baba İlyas'ın Amasya yakınlarında bulunan İlyas köyündeki (eski adı Çat köyü) zaviyesinin Dede Garkın'ın ölümünden sonra Vefâîyye tarikatının merkezi olduğu ileri sürülmektedir (Ocak, 1999: 60).

Baba İlyas'ın oğlu Muhlis Paşa'nın zaviyesi *Menâkıbu'l-Kudsiyye'*ye göre Arapkir'dedir. Muhlis Paşa'nın oğlu Âşık Ali Paşa, Şeyh Osman tarafından babasının ölümünden on yıl kadar sonra Arapkir'den Kırşehir'deki zaviyeye getirilmiş ve şeyhlik makamına oturmuştur. Âşık Paşa'nın Kırşehir'deki zaviyesi, zamanında şehrin en önemli zaviyelerinden biriydi ve oldukça zengin vakıfları vardı (Ocak ve Erünsal, 2014: 58-60).

Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi hayatının büyük bir kısmını Amasya ile Çorum arasındaki Mecidözü yakınında bulunan ve kendi adıyla anılan köydeki zaviyesinde geçirmiştir (Eyice, 1969: 211-212; Ocak ve Erünsal, 2014: 3-5). Buraya 1326'da geldiği tahmin edilmektedir. Elvan Çelebi bu köyde cami, zaviye, türbe ve hamam yaptırmış, ailesini Kırşehir'den getirterek burada yerleşmiştir. Bu binaları 1352 tarihinde yaptırdığına dair kaynaklar mevcuttur. Sivas hükümdarı Eretna Bey'in veziri olan Alâeddin Ali Şâh-ı Rûmî, Elvan Çelebi'nin amcasının oğlu olduğundan bu binalar için vakıflar kurdurtmuş ve köyü de etrafındaki arazileriyle birlikte Elvan Çelebi'ye bağışlamıştır (Ocak ve Erünsal, 2014: 3-5).

Elvan Çelebi'nin zaviyesi, dönemin işlek bir yol güzergâhı üzerinde olduğundan Avrupalı seyyahların sık uğradığı bir konaklama yeriydi. XVI. yüzyıl ortalarında Hans Dernschwam ve Ogier

⁹ Gülten, bu köyün yerini tespit edememiştir.

Ghiselin Busbeq bu zaviyede kalmışlardır. Âşıkpaşazâde'nin de burada bir müddet yaşadığı bilinmektedir. Ocak ve Erünsal, Elvan Çelebi zaviyesinin tam olarak bir Sünni karakter taşımadığını, Bektâşîliğin teşekkülünden sonra da muhtemelen XIV. yüzyılda bu tarikatın nüfuzuna geçmiş olabileceğini ileri sürerlerken; XVI. yüzyılda zaviyeyi ziyaret etmiş olan seyyahların verdiği bilgilere dayanarak XVI. yüzyıl ortalarında burada yaşayan dervişlerin Kalenderî olduklarını da tahmin etmektedirler (2014: 11, 13). Ocak'a göre Elvan Çelebi Zaviyesi Vefâiyye tarikatının, Baba İlyas'ın İlyas Köyü'ndeki zaviyesinden sonra en önemli merkezi olmuştur. Bu zaviyenin XVII. yüzyılda da büyük ve önemli bir zaviye olduğunu ileri sürmektedir (1995: 64).

Âşık Paşa'nın torunu olan Âşıkpaşazâde, tasavvufi silsilesini açıkça Vefâiyye tarikatına bağlamış olmakla birlikte kendisi önde gelen bir Zeyniyye şeyhi idi. Âşıkpaşazâde'nin ölümünden sonra hem damadı hem de müridi olan Seyyid Velâyet İstanbul'daki tekkenin başına geçmiştir. Âşık Paşa, Seyyid Velâyet veya Emirler Tekkesi adıyla da bilinen bu tekke sonraki dönemlerde de bir süre bu ailenin yönetiminde kalmıştır. Tekkenin 19. yüzyıl ortalarında Halvetî Dergâhı, bu yüzyılın son çeyreğinde ise Nakşibendî tekkesi olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir (Şahin, 2009: 75-77).

2. Halifelere Ait Tekke/Zaviyeler

Aynuddevle (Ayna Dola) Tokat'a yerleşmiş ve orada bir zaviye kurmuştu ve Bâbâiler isyanından sonra Tokat'taki zaviyesinde yakalanmıştır. Daha sonra Baba İlyas'ın torunu Âşık Ali Paşa'nın kayınpederi olan Şeyh Osman ise Kırşehir'e yerleşmiş ve orada bir zaviye açmıştır. Hacı Mihman'ın, Baba İlyas'ın yanında kaldığı bilinmektedir ancak bir zaviyesi olup olmadığına dair bilgi yoktur. Bağdın Hacı hakkında ise hiçbir bilgi günümüze ulaşmamıştır (Ocak, 2000: 169-170).

Baba İlyas'ın yakın müritlerinden olduğu iddia edilen Aybek Baba (Aybeği Şeyhi) takriben 1248 yılında Amasya'daki Hânîkah-ı Mes'ûdî'nin şeyhlik makamına gelmiştir (Ocak, 2000: 198). Yine Baba İlyas'ın halifelerinden Şeyh Balı'nın mezarı ve ona ait olduğu iddia edilen bir zaviyenin kalıntıları Yozgat-Kırıkkale arasında kendi adını taşıyan bir köyde bulunmaktadır (Ocak ve Erünsal, 2014: 279; Ocak, 2000: 170). Emirci Sultan, Sulucakaraöyük'ün kuzey tarafında bir zaviye açmış ve orada yerleşmiştir. Zaviye Osman Paşa Tekkesi olarak da bilinmektedir (Ocak ve Erünsal, 2014: 278; Ocak, 2000: 176-177; 2014: 216).

Ocak'a göre Bâbâiler isyanının bastırılmasından sonra, Baba İlyas'ın Çat köyündeki zaviyesi dağılmış ve Moğol hâkimiyeti döneminde onun yerini iki zaviye almıştır. Bunlardan biri Hacı Bektâş-ı Velî'nin Sulucakaraöyük'te kurduğu zaviyedir. Bu zaviye zamanla bir Haydarî zaviyesi niteliği kazanmıştır (Ocak, 1999: 60-61). İkinci zaviye, isyandan sonra Konya bölgesine yerleşen yine Baba İlyas'ın halifelerinden Şeyh Edebalı'nın kurduğu zaviyedir. Şeyh Edebalı önce Lârende'de (Karaman) sonra da Bilecik'te büyük bir zaviye inşa ettirmiştir (Ocak, 1999: 170, 173-174; Kamil Şahin, 1994: 393-394). Edebâli Zâviyesi, Osmanlı devrine ait ahî zaviyelerinin nâdir örneklerinden birisi olarak kabul edilmektedir (Tanman, 1994: 394-395).

3. Diğer Vefâî/Bâbâî Şeyhleri ve Rum Abdallarına Ait Tekke/Zaviyeler

Şeyh Marzubân'nın zaviyesinin ne zaman inşa edildiği tam olarak bilinmemekte, 1237 ile 1274 arasında bir tarihte yapıldığı tahmin edilmektedir. Bununla birlikte 1274'te varlığı kesin olarak bilinen Şeyh Marzubân Zaviyesi ve türbesi, günümüzde Sivas'ın Zara ilçesine bağlı Tekke Köyü'ne giden yolun sağında bulunan Şeyh İbrahim camisine bitişikti. Zaviyeden geriye sadece kargir bir yapıdan oluşan türbe kalmıştır. Zaviyenin kurulduğu mevkiin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen göç ve kervan yolu üzerindeki bir geçit olduğu söylenebilir (Yüksel, 1995: 236).

Sivas'ta Şeyh Çoban adını taşıyan bir mahalle ve zaviye 1454 tarihli tahrir defterinde kayıtlıdır. (TTD, 2: 470, 480). Şeyh Çoban zaviye ve türbesi Osmanlı öncesi döneme aittir, türbe binası günümüze

kadar ulaşmıştır. (Demirel, 2000: 59). Bu zaviyenin yanı sıra Niğde, Hasankeyf, Aksaray, Çemişkezek (Tunceli) ve Karahisar-ı Sahip sancaklarında da Şeyh Çoban zaviyeleri; Sivas'ın Gölova ilçesindeki Çobanlı Köyü'nde ve Tunceli'nin Mazgirt ilçesinde Şeyh Çoban ismine ait türbeler vardır. Ayrıca Hasankeyf, Niğde, Tokat, Urfa ve Kastamonu sancaklarında Şeyh Çoban isimli köyler bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında Şeyh Çoban ismini taşıyan birden fazla kişinin yaşamış olabileceği ihtimali söz konusudur (Gülten, 2014: 93, 96).

Behlül Baba zaviyesi Suşehri Baro Köyü'ndedir. Behlül Baba, Çobanlı Köyü'ndeki Şeyh Çoban ve Zara'nın Tekke Köyü'ndeki Şeyh Marzubân zaviyeleri Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen ve *Azarbeycan yolu* olarak tanımlanan yol güzergâhının üzerinde yer almaktadırlar (Yüksel, 2001: 99).

Sarı Saltık (Saltık Baba) kültü, Orta Anadolu'da özellikle Sivas, Tokat ve Divriği'de ve Tunceli Alevîleri arasında oldukça yaygındır. Ayrıca Sarı Saltık Ocağına mensup bazı Alevî dedeleri onun soyundan geldiklerine inanmaktadırlar (Ocak, 2011b: 107; 2000: 187-193). Onun adını taşıyan, bazıları onun ölümünden sonra kurulmuş birden fazla tekke bulunmaktadır. Baba Saltık ya da Babadağı denilen tekke Tuna kenarındadır. Kaligra Sultan veya Yılan tekkesi Varna'nın kuzeyindeydi. Bu tekkede XVI. yüzyıl ortalarında Kalenderîler (Işıklar) bulunuyordu. Sarı Saltık adına sonradan açılmış olan iki tekkeden biri Edirne'deki Eski Baba tekkesi, diğeri Kütahya-Şeyhlü'deki Sarı Selcük tekkesidir. Bahsi geçen tekkelerin hepsi XVII. yüzyılda Bektâşîler tarafından idare edilmektedir (2011b: 91-98).

Barak Baba adına Balıkesir'in Bigadiç ilçesinin İçciler köyünde bir türbe bulunduğu bilgisini veren Necdet Tosun, Barak Baba'nın Tokat yakınlarında bir köyde doğduğunu ve İran'da öldürüldüğünü hatırlatarak, tarihte Barak Baba adında birden fazla kişinin yaşamış olması ihtimalini gündeme getirmektedir (2013: 110).

Tapduk Baba'nın Sakarya yakınlarında (şimdi Erenköy adıyla bilinen yerde) yaşadığı bilinmektedir (Ocak, 2000:200, 201).¹⁰ Aksaray Sancağı Eyübili Kazası, Oklağı köyünde Tapduk Dede/Tapduk Dede Sultan isminde bir zaviye daha vardı (BOA, AE-SSLM III, 153/9200). Bununla birlikte Aksaray sancağında zaviyesi olan Tapduk Dede/Tapduk Dede Sultan ile Tapduk Emre'nin aynı kişi olup olmadığı araştırılması gereken bir konudur.

Geyikli Baba külliyesi Bursa'nın Gürsu ilçesine bağlı Babasultan köyündedir. Bursa'nın 40 km. kadar doğusunda yer alan bu köy, Bursa-İnegöl yolu üzerinde, Uludağ'ın eteklerindedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait olan Geyikli Baba külliyesi cami, tekke, türbe ve hamamdan oluşan bir külliye'dir. Bu külliyenin, dervişleriyle birlikte Bursa'nın fethine (1326) katıldığı bilinen Geyikli Baba için Orhan Gazi tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir (Tanman, 1996: 47-49).

Osman Gazi, Şeyh Edebalı'nın müridi olan Kumral Abdal'a (Kumral Dede ve Kumral Baba olarak da bilinmektedir) Yenişehir yakınlarındaki Ermeni derbendi denilen yerde bir zaviye inşa ettirmiştir (Ocak, 2000: 212). Kumral Abdal daha sonra bugün türbesinin bulunduğu Elmalı-Tekkeköy'e (eski adı Genceli Köyü) yerleşmiştir (Ocak, 2000: 208-209).

Abdal Murad, Bursa'nın fethinden sonra şehrin yakınında bir tepede bulunan zaviyesinde yaşamıştır. Bu zaviye, XVII. yüzyılda önemli bir Bektâşî merkezi olarak faaliyet gösteriyordu (Ocak, 2000: 213).

Doglu Baba tekkesi Bursa'da Uludağ eteklerindedir (Kocadağ, 1998: 16). Postinpuş Baba'nın¹¹, Bursa'da Yenişehir'de bir zaviyesi mevcuttur. Şeyh Süleyman-ı Türkmânî Kırşehirde yerleşmişti ve

¹⁰ Tapduk Emre'nin ve müritlerinin faaliyet alanının Anadolu ile sınırlı olmadığını, Balkanlarda onun adıyla anılan köylerin bulunması göstermektedir (Şahin, 2011: 13).

¹¹ Postinpuş Baba, Ocak'a göre I. Murat döneminin tanınmış simalarındandır (2000: 214). Ekim 1570 tarihli bir mühimme kaydı Yenişehir'deki Postinpuş Baba zaviyesinin Sultan Orhan döneminde inşa edildiğini ve Orhan'ın bir oğlunun da burada medfun olduğunu göstermektedir (Bkz. BOA, Mühimme 15: 652).

burada bir türbesi bulunmaktadır (Ocak, 2000: 214, 203).

Ezrakî sülalesine ait, Zırkıbaz (Gökbelen) köyünde Pir Hasan Zerrakî zaviyesi olduğu bilinmektedir (Yüksel, 2019: 455).

Kutbü'l-Arifin Seyyid Şeyh Ebü'l-Vefâ isminde bir zaviye Malatya'da Muşar bölgesindedir (Karakaya Stump, 2015: 204). Bu zaviyenin Malatya'da Muşar Nahiyesi Şeyh Hasanlı köyündeki Şeyh Hasan zaviyesi olması ihtimal dahilindedir. XVI. yüzyılda Malatya'nın Muşar nahiyesinde, günümüzde ise Elazığ, Baskil ilçesinde bulunan Şeyh Hasanlı köyündeki Şeyh Hasan zaviyesinin de Vefâîlikle ilişkisi olabileceği ileri sürülmektedir (Yılmaz, 2017: 227).

Bunlar haricinde Vefâîlikle ilişkili olabilecek bazı zaviyeler de bulunmaktadır. İlk olarak Sadullah Gülten'in, Kütahya ve Afyon şehir merkezlerinde tespit ettiği ve Ebu'l-Vefâ ismini taşıyan iki zaviye bulunmaktadır (2018: 575). Ancak Vefâîlik, Yesevîlik, Kalenderîlik ve Haydarîlik gibi gayrı Sünnî tarikatlara ait tekke ve zaviyelerin daha ziyade köy ve kırsal bölgelerde kurulmuş olduğu (Ocak, 1997: 15) ve Vefâîyye adında birden fazla tarikat bulunduğunu göz önüne alındığında bu zaviyelerin Seyyid Ebu'l-Vefâ el-Bağdâdî tarafından kurulan tarikatla ilişkisi araştırılması gereken bir konudur. İkinci olarak, XIV. yüzyılda yaşamış olan Şeyh Hacı İbrahim Sultan'ın vakfiyesi üzerine bir çalışma yapan Adnan Doğruyol, Şeyh Hacı İbrahim Sultan'ın Vefâîyye tarikatına mensup olabileceğini ileri sürmektedir (2014: 39, 36).

4.Alevî Ocakları

Vefâîlikle ilişkili Alevî ocaklarına gelince, Karakaya Stump bu ocakların tarihsel olarak Malatya'dan Erzincan'a uzanan bölgede etkin olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, bunlar arasında, faaliyet alanları Fırat'ın batı yakasından güneye genişleyen Dede Garkınlar, Fırat'ın doğu yakasından kuzeye ve doğuya doğru uzanan bölgede etkin olan Ağuicenler ve İmam Zeynel Abidin ocakları bu bölgedeki Vefâî kökenli Alevî ocaklarının en önemlilerindendi. Karakaya-Stump bu bölgede mürşit ocağı olarak kabul edilen Ağuicenler ve Zeynel Abidin ocaklarının eldeki belgeler ve sözlü anlatımlar ışığında Vefâîliğin beşiği olan Irak coğrafyasından Anadolu'ya göç etmiş olabileceklerini ileri sürmektedir. Ayrıca Doğu Anadolu'daki Şeyh Ahmed ve Malatya'nın Arguvan İlçesine bağlı Gürge köyü merkezli Şeyh Süleyman Alevî ocaklarının da Vefâî kökenli olduklarını savunmaktadır (2015: 193-197, 204, 167, 171).

Birdoğan, Mineyik ve Kara Pir Bad Alevî ocaklarının silsilesinin Seyyid Ebu'l-Vefâ'ya dayandığını ileri sürmektedir (1995: 226, 261). Bunlara ek olarak başka ocakların da Vefâîlikle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Örneğin Bir Vefâî şeyhi olduğu ileri sürülen Şeyh Çoban, Tunceli'nin Mazgirt ilçesindeki Şeyh Çoban/Çoban Dede isimli Alevî ocağının kurucusu olarak kabul edilmektedir (Gülten, 2014: 95). Delil Bircan, Üryan Hızır ocaklarının da Vefâî geleneği ile ilişkisi kurulmaktadır (Gülten, 2014: 103). Malatya Sancağı Muşar nahiyesindeki Şeyh Hasan ocağı ve onunla bağlantılı olarak Sultan Onar, Şeyh Ahmed Tavi Dede, Şeyh Bahşayış ve Seyyidân ocakları da Vefâîlikle bağlantılı ocaklar arasında gösterilmektedir (Yılmaz, 2017: 229, 231-232). Ocak'ın, Bâbâîlik hareketinin mensupları içinde dolayısıyla Vefâîlikle bağlantılı kabul ettiği Abdal Musa adına izafeten Abdal Musa ocağını da burada anmak gerekir (2000: 212).

Ağu içen ve Üryan Hızır Alevî ocakları genel olarak Amasya, Çorum, Sivas, Erzincan, Erzurum, Maraş, Tunceli, Adıyaman, Malatya, Elazığ ve Diyarbakır'dadır (Rençber, 2013: 165, 166; Akın, 2014: 19).

SONUÇ

Son on yıllarda yapılan çalışmalarla Vefâîyye tarikatına mensup olduğu tespit edilen veya ileri sürülen tarihi şahsiyetlerin sayısı artmaktadır. Bu zamana kadar yapılmış çalışmalarda, XI. yüzyılda

Şam'dan gelip Mardin'e yerleşen Seyit Hasan Ezrakî, Dede Garkın, Baba İlyas, Muhlis Paşa, Baba İshak, Şeyh Marzubân, Hacı Bektâş-ı Velî, Şeyh Behlül Baba, Sarı Saltık, Barak Baba, Tapduk Emre, Âşık Paşa, Şeyh Edebalı, Şeyh Çoban (Şeyh Hüseyin er-Raî), Elvan Çelebi, Geyikli Baba, Abdal Musa, Âşıkpaşazâde, Seyyid Velâyet, Baba Merendî (Buzağu Baba), Şeyh Süleyman-ı Türkmanî, Abdal Mehmed, Doglu Baba ve Postûnpuş Baba gibi tarihî şahsiyetlerden bir kısmının Vefâîyye tarikatına mensubiyeti kesin olarak tespit edilebilirken bir kısmının da bu tarikata mensup oldukları ileri sürülmüştür. Şüphesiz bunlar içinde üzerinde en fazla tartışılan şahsiyet Hacı Bektâş-ı Velî'dir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin tasavvufî kimliğinin tespiti, yani onun Haydarî mi, Yesevî mi yoksa Vefâî mi olduğu tarihî kaynaklara rağmen kesin bir sonuca bağlanması zor bir mesele olarak, konunun uzmanlarının ve araştırmacıların önünde durmaktadır.

Bazı Alevî ocaklarının silsilesinin Seyyid Ebu'l-Vefâ'ya kadar gittiği yani bu ocakların Vefâîyye tarikatıyla ilişkili olduğu ileri sürülmüştür. Günümüzde yaklaşık 200 adet Alevî ocağı olduğu bilinmektedir. Bunlardan Dede Garkınlar, Ağuicenler, İmam Zeynel Abidin, Mineyik, Kara Pir Bad, Şeyh Çoban/Çoban Dede, Şeyh Ahmed, Şeyh Süleyman, Delil Bircan, Üryan Hızır, Şeyh Hasan ve onunla bağlantılı olarak Sultan Onar, Şeyh Ahmed Taviş Dede, Şeyh Bahşayış ve Seyyidân ve Abdal Musa ocakları Vefâîlikle bağlantılı ocaklar arasında gösterilmektedir. Bu Alevî ocaklarının daha ziyade Orta Karadeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ve kısmen Akdeniz bölgelerinde yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

Vefâîyye tarikatının halifeleri, şeyhleri ve bunlara ait tekke ve zaviyeler vasıtasıyla Anadolu'daki izini takip ettiğimizde, bu güne kadar yapılmış olan çalışmaların ışığında bu tarikatın XI-XV. yüzyıllar arasında Doğu Anadolu'da Malatya, Elazığ, Erzurum, Erzincan ve Tunceli'de; Güneydoğu Anadolu'da Mardin, Diyarbakır ve Urfa'da; İç Anadolu'da Sivas, Yozgat, Kırşehir, Konya, Karaman, Niğde ve Nevşehir'de; Akdeniz bölgesinde Maraş ve Antalya'da; Marmara Bölgesinde İstanbul, Edirne, Bursa, Bilecik, Balıkesir ve Sakarya'da ve Orta Karadeniz'de Çorum, Amasya ve Tokat'ta etkili olduğunu söylemek mümkündür. Kastamonu, Aksaray, Manisa, Afyon ve Kütahya'da da mevcudiyeti ihtimal dâhilindedir. Bu tabloya bakıldığında XI-XV. yüzyıllar arasında Vefâîliğin Anadolu coğrafyasında dinî ve tasavvufî hayatı etkilemiş olabileceği, neredeyse bütün Anadolu'da iz bırakmış olmasından anlaşılmaktadır.

Vefâî Tekke ve Zaviyelerinin XI-XV. Yüzyıllar Arasında Anadolu'da Dağılımı

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Mühimme Defteri No:15, Kayıt No: 652.

BOA, AE (Ali Emiri Fonu), SSLM III, 153/9200.

BOA, C (Cevdet Fonu), EV, 514/25995.

TTD (Tapu Tahrir Defteri), No:2

2.Yayınlar

- Akın, B. (2014). Alevi Ocakları İle İlgili Tespit Edilebilen En Eski Tarihli Belge: Ağuiçen Ocağı Şeceresi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektâş-ı Velî Araştırma Dergisi*, S. 70: 15-38.
- Âşıkpaşazâde. (1332). *Tevârih-i Al-i Osman'dan Âşıkpaşazâde Tarihi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Babinger, F. ve M. F. Köprülü (1996), *Anadolu'da İslamiyet*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Birdoğan, N. (1995). *Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi, Ocaklar, Dedeler, Soyağaçlar*. İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Brack, J. (2016). Was Ede Bali a Wafâi Shaykh? Sufis, Sayyids and Genealogical Creativity in the Early Ottoman World. *Islamic Literature and Intellectual Life in Fourteenth- and Fifteenth-Century Anatolia* (s.333-360). Edited by A.C.S. Peacock and Sara Nur Yıldız. Würzburg.
- Demirel, Ö. (2000). *Osmanlı Vakıf-Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Doğruyol, A. (2014). *Türki İktisat Tarihi Açısından Bir Anadolu Selçuklu Dönemi Vakfiyesi ve Mülknamesi: "Hacı İbrahim Sultan Vakfı ve Zaviyesi"*. *Türk Dünyası Araştırmaları*. S. 211: 35-58.
- Eyice, S. (1969). *Çorum'un Mecidözü'nde Âşık Paşa-oğlu Elvan Çelebi Zâviyesi, Türkiyat Mecmuası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, s.211-244.
- Gölpınarlı, A. (1941). *Yunus ile Âşık Paşa ve Yunusun Bâtınîliği*. İstanbul: Kenan Basımevi.
- Gölpınarlı, A. (1969). *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Gülten, S. (2014). *Bir Heterodoks Derviş Kimliğinin İnşası Yahut Vefailikten Aleviliğe: Şeyh Çoban ve Evladına Dair. Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. Almanya: Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü Yayınları, S. X: 93-113.
- Gülten, S. (2011). *Anadolu'da BirVefâi Şeyhi: Tahrir Defterleri Işığında Dede Karkın Hakkında Bazı Değerlendirmeler*. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları, S. 59: 147-158.
- Gülten, S. (2018). *Osmanlı ve Vefâi Tarikatı İlişkilerine Bir Katkı: Yörükân-ı Seyyid Ebu'l-Vefâ Cemaati, Aşıkpaşazâde ve Seyyid Velâyet, IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim 2018 Ankara)*. Ankara: Bildiriler Kitabı.
- Gümüsoğlu, D. (2006). *Tâcü'l-arifin es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnâmesi, Yaşamı ve Tasavvufi Görüşleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- İnalcık, H. (2000). *Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı. Söğütten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kafadar, C. (2019). *İki Cihan Aresinde, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karakaya-Stump, A. (2015). *Vefailik, Bektaşilik, Kızılbaşlık, Alevi Kaynaklarını, Tarihini ve Tarihyazımını Yeniden Düşünmek*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karamustafa, A.T. (2014). *Yesevîlik, Melametîlik, Kalenderîlik, Vefâîlik ve Anadolu Tasavvufunun Kökenleri Sorunu. Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler, Kaynaklar-Doktrin-Ayin ve Erkan-Tarikatlar-Edebiyat-Mimari-İkonografi-Modernizm*. Ankara: Haz. Ahmet Y. Ocak, Türk Tarih Kurumu yayınları.
- Karamustafa, A.T. (1993). *Kalenders, Abdâls, Hayderîs: The Formation of the Bektâşîye in The Sixteenth Century. Süleymân The Second and His Time*. İstanbul: ed. Halil İnalcık-Cemal Kafadar, The Isis Press.
- Kocadağ, B. (1998). *Şahkulu Sultan Dergâhı ve İstanbul Bektaşî Tekkeleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1982). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Yay. Orhan F. Köprülü. Türk Tarih Kurumu.
- Ocak, A.Y. (2014). *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci/Kolonizatör Derviş Dede Garkın ve Emirci*

- Sultan Vefâiyye ve Yeseviye Gerçeği. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ocak, A.Y. (2011a). Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri: Selçuklu Dönemi. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ocak, A.Y. (2011b). Sarı Saltık, Popüler İslâm'ın Balkanlar'daki Destanî Öncüsü (XIII. Yüzyıl). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A.Y. (2006). Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefâî Tarikatı (Vefâiyye), (Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım). Belleten. S.LXX: 119-154.
- Ocak, A.Y. (2000). Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ocak, A.Y. (1999). Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ocak, A.Y. (1997). Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler, Metodolojik Bir Yaklaşım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A.Y. (1994). Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s.347-348) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ocak, A.Y. -İ.E. Erünsal (2014), Menâkıbu'l Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye, Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülâlesinin Menkabevî Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Melikoff, Irene (1993). Uyur İdik Uyardılar Alevilik, Bektaşilik Araştırmaları. İstanbul: Cem Yayınları.
- Rençber, Fevzi (2013). Adıyaman Yöresi Alevi Ocakları. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.35: 159-170.
- Şahin, Haşim (2015). Vefâiyye. Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür (s.135-156). Ed. Semih Ceylan. İstanbul: İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) Yayınları.
- Şahin, Haşim (2012). Vefâiyye. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s.600-603). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin, Haşim (2009). Seyyid Velayet. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s.75-77) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin, Kamil (1994). Edebâli. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s.393-394) içinde. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tanman, Baha (1994). Edebâli Zâviyesi. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s.394-395). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tanman, Baha (1996). Geyikli Baba Külliyesi. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (s.47-49). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tosun, Necdet (2013). Yunus Emre Rifâî, Hacı Bektaş Vefâî. Tasavvuf, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi. S.31: 109-115.
- Tulum, Mertol (2000). Tarihi Metin Çalışmalarında Usul, Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerine Bir Deneme. İstanbul: Deniz Kitabevi.
- Yılmaz, Hacı (2017). Şeyh Hasan Ocağı ve Vefâîlikle İrtibatı. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yayınları. S.83: s.223-240.
- Yüksel, Hasan (1995). Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefâî Zaviyesi (Şeyh Marzubân Zaviyesi). Vakıflar Dergisi. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü. S.25: s.235-250.
- Yüksel, Hasan (2001). Bir Babaî (Vefâî) Şeyhi Zaviyesi (Şeyh Behlül Baba). Osmanlı Araştırmaları Dergisi. S.XXI: s. 97-107.
- Yüksel, Hasan (2019). Artuklular'dan Cumhuriyet'e Güneydoğulu Bir Seyit Ailesi: Ezrakîler ve Şecereleri. Türklük Bilgisi Araştırmaları, Özer Ergenç Armağanı. Ankara: yay. Cemal Kafadar-Gönül A. Tekin. S.52/2: s.427-457.